

Betragtninger om hjemmestyre med specielt henblik på erhvervslivet

af Angmalortoq Olsen

Jo tættere vi kommer til skæringsdatoen for hjemmestyrets indførelse, jo nemmere bliver det at spå om muligheder og om hvad der skal ske, men også om kommende problemer, så meget mere som hjemmestyrekommissionens arbejde og landsrådets drøftelser og fastlæggelse af kurs gør billedets rammer fastere, og indholdet begynder at kunne ses i detaljer.

I et forsøg på at komme med relevante betragtninger, ud fra et oplæg til erhvervsudviklingsrådet der er udformet sidste sommer, kan man ikke undgå at komme ind på områder og konkrete problemstillinger, der siden sidste sommer har været behandlet i diverse forsamlinger og råd, men selv om det så kan virke som kedelige gentagelser, er problemstillingerne stadigvæk nok så aktuelle. Det har tidligere i Danmark været en udbredt misforståelse, og er det den dag i dag her i landet, at man kan diskutere erhvervsforhold adskilt fra samfundsforhold. Men det kan simpelt hen ikke lade sig gøre. Erhvervslivet, eller hvis det gør det mere livsnært: arbejdspladserne, er uadskillelige dele af samfundet,

og samfundsstrukturer og erhvervsstrukturer er to udtryk for samme sag, ligesom man normalt kan slutte at samfundets trivsels- og overlevelsesmuligheder i det store og hele er identisk med det i samfundet værende erhvervslivs trivsels- og overlevelsesmuligheder.

Oven i købet har vi her i landet en anden udbredt misforståelse, nemlig at man bør diskutere samfunds- og erhvervsforhold „upolitisk“. Men hvordan skulle det dog være muligt? Enhver mening eller udtalelse om samfundet, om det så sker på landsplan, kommunalt plan eller på det personlige plan, *er* en politisk ytring. Så lad os da een gang for alle være enige om, at hvis vi skal tale om livet og samfundet her i landet, så snakker vi politik, og at hvis vi skal tale om erhvervslivet, ja så snakker vi samtidigt om samfundet.

Når vi skal behandle erhvervslivets forhold, og de betingelser det er underkastet nu og i fremtiden, må vi nødvendigvis prøve at se på tingene ud fra et landsdelsplan og et kommunalt plan samt ud fra et individuelt plan. Vi må prøve at skabe klarhed om ressourcer, aktivi-

teternes art og niveau og om den overliggende og lokale styring.

Men inden vi kaster os ud i problembehandlingen, er det måske nok så gavnligt at se på, hvilket udgangspunkt vi egentligt har. Det er næsten flovt og trivielt at skulle gøre opmærksom på, at vi i de 2 århundreder vi har været underlagt Danmark, har levet under et benhardt monopolstyre. Sagt med andre ord, et central- og planstyre hvor den centrale styrende instans endog sad så langt borte som i Danmark. Siden 2. verdenskrig, og især efter 1953 er der så småt begyndt at vise sig ændringer, med det kommende hjemmestyre som det foreløbige højdepunkt, men uanset hvilke politiske kombinationer der har haft regeringsmagten i Danmark, og dermed i Grønland, har der ikke været ændringer i gældende praksis for styringen af Grønland, og uanset de forskellige småændringer siden 1953 så er vort land den dag i dag i hovedsagen en stærkt centralstyret og planstyret enhed.

Når man i nyere tid både hører og læser om politiske diskussioner både i landsrådet og andre forsamlinger, har det næsten været tragikomisk ofte at høre både grønlandske og danske politikere udtale sig med total mangel på forståelse for den kendsgerning, at det eksisterende central- og planstyre her i landet faktisk har som en naturlig konsekvens, at vor samfunds- og erhvervsstruktur og styringen heraf af alle europæiske systemer mest af alt ligner det, som findes i såkaldt socialistiske lande, øst for jerntæppet. Man kan altid disku-

tere, om indholdet er rent socialistisk, men formen er det.

Danmark har aldrig været rent socialistisk, så det må have været hensigtsmæssigheden der har været afgørende for styreformen af Grønland. Landets geografi, befolkningstæthed og erhvervsmulighederne taget i betragtning, for ikke at glemme befolkningens uddannelsesniveau, synes det som om det langt ud i fremtiden også vil gælde, at det mest hensigtsmæssige vil være central- og planstyre, blot med centret nu placeret inden for landets egne grænser.

Et andet udgangspunkt er at se på landets ressourcer. Af dem kan nævnes de fornyelige (de levende) og de ufornyelige (minerale etc.) samt måske som et særligt aspekt vore vandkraftreserver. Mennesker og penge samt viden kan også udmærket listes som ressourcer. Vore politiske forsamlinger har udtalt som en klar målsætning, at grønlandsk erhvervsaktivitet i det nærmeste årti skal arbejde i forlængelse af og med udvikling af den hidtidige aktivitet inden for de fornyelige ressourcer. Det er en klar erkendelse af, at befolkningens forudsætninger for medleven og deltagelse i aktiviteterne traditionelt og videnmæssigt ligger i det erhvervsliv, der bygger på fiskeri og fangst samt husdyrhold, samt at der er økonomisk ekspansionsmulighed inden for denne sektor. I tråd med denne politiske målsætning har erhvervsinvesteringerne da også gået i denne retning, bortset fra de endnu større investeringer i infrastrukturen, som kun kan retfærdiggøres, hvis udnyttelsen af andre ressourceområder realiseres, — men derom senere.

Fot.: Mogens S. Koch.

Et tredje udgangspunkt kan være at se på den grad af forberedthed, med hvilken vi møder det kommende hjemmestyre, med alle de mangfoldige styringsopgaver den skal løse. Organisatorisk er man ikke ret meget længere end skitsestadiet, og især inden for erhvervsområdets styrende organer mangler man næsten totalt et overblik, og hvad der næsten er værre, en latent ulyst blandt landsrådets højere embedsmænd til at påbegynde opbygningen af styringsorganerne i tide, hvilket nok vil vise sig at være meget farligt. Nu er en organisation jo noget andet og mere end streger og budgetter på et stykke papir. Den forudsætter, at der er mennesker med en vis viden til at fylde pladserne. Det er nok det klareste billede på den hidtidige centralstyrings bagside, at vi nu næsten totalt mangler grønlændere med erfaring inden for højere administration,

fordi centralstyrets besluttende myndigheder altid har været placeret i Danmark. Det vil sige, at hjemmestyrets start vil være baseret på udsendt arbejdskraft. Selv om administrativ ekspertise er en akut mangelvare, også på landsplan, er der ikke igangsat bevidst målrettet uddannelsesaktivitet for at afhjælpe mangelen. Dette gælder iøvrigt mange andre videnområder. Måske vil det være mest realistisk og fremmende for eventuelle løsninger, hvis vi erkendte og handlede ud fra, at vi har hamret pandebrasken mod et faktisk videnmonopol.

Et fjerde udgangspunkt, som af ønsket om begrænsning bliver det sidste, kan være, at vi ser på den mangel på horisont, perspektiv og nuancering, hvormed befolkningen er blevet informeret om hjemmestyret og især om erhvervsmuligheder og forhold i relation

hertil. Dette gælder både pressen heroppe og de myndigheder vi har, både inden for landets grænser og dem der sidder i Danmark. Information er givet og gives stadig på en sådan måde, at der ikke trækkes konklusioner og konsekvenser af handlinger, begivenheder og muligheder. Eksempelvis informeres politikere og befolkningen om storartede grønlandske indtægtsmuligheder fra eventuelle olieforekomster, uranforekomster, jernforekomster og fra udnyttelsen af vandkraft til ammoniakfremstilling, aluminiumfremstilling etc., uden at der i mindste måde nævnes noget om konsekvenserne for samfundets mulighed for at overleve som et grønlandsk samfund, som et reelt hjemmestyre, og følgende mulighederne for at styre de implicerede gigantkoncerner og dermed samfundsudviklingen som helhed. Ofte virker denne informationsformidling så skæv og fortielserne så bevidste, at det grænser til direkte bedrageri. Det bevirker, at informationsgraden blandt befolkning og politikere ikke er god, men mildest talt er skæv. Og det er skidt som grundlag for en udvikling, for en debat med efterfølgende beslutninger om en udvikling.

Af det der allerede indledningsvis er sagt, vil landsdelens (Grønlands) erhvervsliv have en nøje sammenhæng med samfundets struktur, og for at kunne planlægge en udvikling inden for erhvervslivet vil det derfor være nødvendigt at vide noget om, hvilke målsætninger der samfundsmæssigt skal sigtes imod, og hvilke betingelser samfundet (politikkerne/administratorerne) vil give erhvervslivet at virke i. Det økonomiske

klima i Grønland vil både være en forudsætning for og et resultat af erhvervslivets aktiviteter. Det kan se lidt selvmodsigende ud, men er reelt meget simpelt. Den væsentligste del af produktionsvirksomhederne er offentlig og kun en mindre del i „privateje“. Men begge skal for at kunne aktiviseres og ekspandere yderligere, have tilført kapital til nye investeringer. Det kommende landsstyre har, som det tegner sig, to muligheder for at skaffe sig de midler, det skal bruge til sine aktiviteter, deriblandt finansieringsopgaver i erhvervslivet, nemlig de lovede bloktilskud fra den danske stat, og så de afgifter og skatter det selv er i stand til at få fra erhvervslivet og befolkningen her.

Det sidste vil naturligvis have stor betydning for erhvervslivet, og eftersom bloktilskud fra den danske stat *altid* vil være politisk betingede, vil landsstyret meget hurtigt være tvunget til at øge sin selvfinansiering, d. v. s. øge indtægterne fra afgifter og skatter. Og det er ikke ligegyldigt for erhvervslivet – hverken for det offentligt ejede eller det „privat-ejede“ – hvilke finanspolitiske tiltag landsstyret vil gribe til. Og det er kun et levedygtigt og ydedygtigt erhvervsliv, der kan tjene de penge ind, som landsstyret har brug for.

Derfor er det på sin plads at efterlyse hjemmestyrets kommende finanspolitik.

At der er behov for investeringspenge er soleklart, at der er behov for bloktilskud til driften af den offentlige produktionssektor, som hjemmestyret er ved at overtage, samt alle de andre udgiftskrævende sagsområder, er soleklart. Lige så soleklart er det for alle, at de

Fot : Mogens S. Koch.

sidste to års stigende tilbageholdenhed fra den danske stat til bevilling af midler er udover, hvad der kan forklares som forårsaget af den generelle økonomiske situation i Europa. Nogle vil måske ligefrem mene, at Danmark er ved at køre sin „politiske nøddeknækker“ i stilling.

Ud af alt dette vokser en overbevisning om, at hjemmestyret, landsstyret, vil få brug for at kunne styre sine indtægter og udgifter på en ganske kraftig måde. Men uanset hvilke afgiftspolitiske og skattepolitiske tiltag den beslutter sig for, hvilke befolkningsgrupper og erhvervsgrupper den vil sigte på, vil den i sine dispositioner støde imod de selvstændige enheder inden for landsdelen, kommunerne.

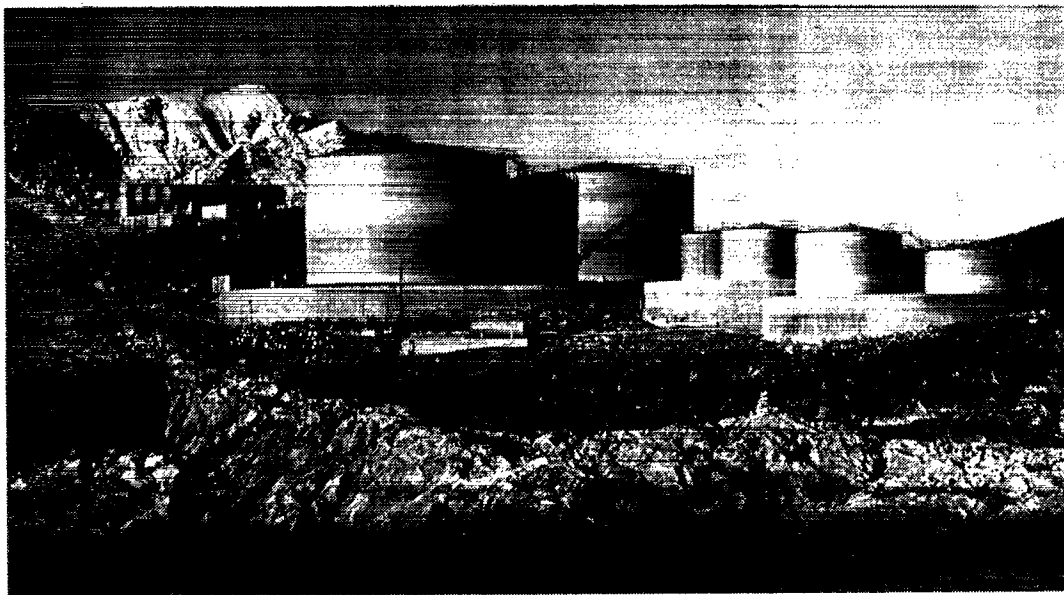
Indførelsen af det kommunale selvstyre i Grønland er nok det mest effektive, der hidtil er gjort for at trække tænderne ud på det kommende hjemmestyre, undfanget som en „rævekage“ af en venstrepolitiker og gennemført af en naiv grønlandsk, socialdemokratisk minister. Nogle bestemte kommuners åbenhjertige og indædte modstand mod hjemmestyret taler sit tydelige sprog nu.

Alle, også undertegnede, er enige om det gode i nærdemokrati, men der er så vist heller ingen der kan være uenige om, at hjemmestyret ikke får sin fulde nødvendige manøvreduktighed, før forholdet landsstyre/kommuner er bragt i en rimelig gænge.

Det er vel nytteløst her at pege på mange af de gængse finanspolitiske tiltag man kunne forberede, så meget mere som embedsmænd fortæller, at man har metervis af fagbøger om emnet. Men alene det sidste vil jo nok sikre, at det ikke bliver noget epokegørende nyt, man vil forsøge sig med.

Dog kunne det måske være rimeligt at nævne, at man måske burde starte en bankvirksomhed under landsstyreregi. Det ville give en bedre føling med pengebevægelserne i vort land, og dermed på længere sigt en bedre styring, samtidigt med det ville give en lettere adgang til den opsparede kapital. Ligeledes kunne man måske gennemføre forbud mod kapitaleksport i en vis årrække, koblet til favorable betingelser for re-investering her i landet, i stedet for at midlerne sendes ud af landet som det sker nu.

De forskellige tiltag til varetagelse af landsdelens finansielle behov kan også

Fot.: Mogens S. Koch.

meget vel komme i konflikt med varetagelsen af samfundets og befolkningens tarv. Eksempelvis vil indførelsen af totalforbud mod alkoholiske drikke af hensyn til samfundets og befolkningens tarv betyde en total ødelæggelse af landsrådets (landsstyrets) økonomi, hvis ikke andet stilles i stedet.

Som noget meget væsentligt må man pege på de muligheder, der ligger i at nidføre politikker, der sigter mod, at samfundet selv frembringer goder og ydelser, i modsætning til at betale for udstrakt import af disse. Derfor er det nødvendigt at overveje samfundets grad af selvforsyning indenfor forskellige områder og sektorer, så meget mere som dette vil have erhvervsmæssige og administrative konsekvenser, som på samme tid både vil kræve og give mulighed for en kraftig styring af centralstyrets udgiftsside.

Der kan peges på mulighed for høj grad af selvforsyning indenfor områder som:

1. Energi.
2. Råstoffer og levende ressourcer.
3. Infrastruktur og serviceindustri.
4. Menneskelige ressourcer.

Positive politikker i overensstemmelse med ovennævnte punkter vil have kraftige erhvervspolitiske konsekvenser samt andre afledede konsekvenser langt ind i mange samfundsfunktioner. For at gøre det lidt klarere, kan der måske gives nogle få eksempler.

ad. 1: Hvis vi genåbnede K'utdliggssat, blot på den anden side vajgattet, ville vi ikke alene skabe en mængde arbejdspladser, men på en for fremtiden fornuftig måde løse vort energiproblem. Derudover ville vi kunne få afledede industrier deraf, såsom gas, kemisk industri, og i forbindelse med andre råstof-

fer andre industrier. Og vi ved, at grønlændere er glimrende kulminearbejdere.

ad. 2: Som under p. 1 kunne vi selv udnytte forskellige råstoffer, og for de levende ressourcers vedkommende kunne vi beslutte at skabe en bedre forsyningskæde af egne fødevarerprodukter, til erstatning af de fleste af de fra Europa importerede fødevarer. Det ville skabe et opsving i yderdistrikterne og nye arbejdspladser i den nødvendige distributionskæde og „spare valuta“.

ad. 3: Vi bør selv på et tidspunkt skabe vort interne trafiksystem, helst frigjort fra de dyre slavebindende danske normer, og i særdeleshed bør vi snarest selv overtage de i samtlige lokalsamfund værende serviceindustrier, som for øjeblikket næsten totalt er i hænderne på fremmede.

ad. 4: Der bør snarest opbygges videncentrer her i landet, samt uddannelsessteder hvor man målrettet uddanner alle de mennesker med speciel kunnen, vi skal bruge nu og i fremtiden.

Styring og ønsket om styring kan om muligt gradueres og prioriteres efter, hvad centralstyret betragter som landsdelens og samfundets primære og sekundære erhverv. Herunder skal generelt fremhæves nogle sådanne muligheder for at prioritere og evt. foretage afvejning mellem de direkte og indirekte støtteordninger, eftersom hvilke mål man ønsker at nå inden for områderne:

1. Støtte til transport og energi.
2. Støtte til anlægsinvesteringer.
3. Støtte til drift og omkostninger generelt.
4. Støtte til sociale udgifter.

De selvstændige administrative og

økonomiske enheder, kommunerne, kan i ly af deres lovfæstede status gøre sig de samme økonomiske overvejelser som landsstyret, også om styringsproblematik og om andre behov. Men forvaltningsmæssigt er der dog sat sådanne grænser for deres aktivitet, at de ikke kan gøre noget effektivt for det lokale erhvervsliv eller for ophjælpingen deraf. Selv om der er kommuner, der er meget passive i erhvervsspørgsmål, er der faktisk flere, der heldigvis blæser på formalia og slår sig voldsomt i tøjret for at få lov til at være aktive, ud fra den klare forståelse, at *erhvervslivet er i kommunerne*, og at kommunens fremtid nøje er knyttet til erhvervslivet i kommunen.

De nuværende muligheder er forholdsvis få, men kommunerne burde arbejde mere intenst via deres landsorganisation og politisk på at ændre de forvaltningsmæssige regler, så de på en meget mere aktiv og direkte måde kan transformere overvejelser om oprettelse af virksomheder til realiteter, til virkelige arbejdspladser. Disse aktive tiltag kan strække sig lige fra investeringsstøtte til tilskudsordninger af diverse art, og fra uddannelsesstøtte til direkte strukturer af det lokale erhvervsliv ved hjælp af den ret de har til udstedelse af næringsbreve.

For at virksomheder på langt sigt kan blive drevet med et positivt resultat, og for at sikre en teknologisk og administrativ tilstedeværelse af know-how i virksomheden, kunne kommunerne eksempelvis udvise interesse for at yde tilskud til uddannelse inden for den enkelte virksomhed, ved økonomisk støtte til dobbeltbesætning af nøgleposter i en

nyetableret eller eksisterende virksomhed i en såkaldt „følordning“, indtil de lokale bliver i stand til selv at klare opgaven.

Mærkværdigvis nok har kommunerne flere muligheder for at støtte erhvervsmæssigt i de til kommunen hørende bygder, men også her spiller det en overvældende rolle, hvad de store statslige virksomheder, som kommunerne ikke har indflydelse på, har af igangværende aktiviteter, og om nye tiltag kan tilpasses dertil. Derfor vil det være forståeligt, hvis kommunerne også ønsker indflydelse for at kunne påvirke de statslige virksomheders funktioner.

Der er voksende politisk forståelse for nødvendigheden af at gøre sig klart, hvilke selskabsformer der bør nyde fremme. Fra centralt politisk hold er vedtaget at opmuntre til dannelse af kooperativer. Derfor burde der også fra centralt politisk hold gennemføres en lovgivning i overensstemmelse hermed. Lovgivning om kooperativer eksisterer så at sige ikke, hvilket i mange tilfælde kan stille den kooperative selskabsform ringere end andre selskabsformer. Den kooperative selskabsform er ideel for bygdeaktiviteter, og egentlig er en kommune en form for et kooperativ, og virksomheder en kommune sætter i gang vil med lethed kunne køres som kooperativer.

Ligeledes er der en voksende politisk forståelse for, at producentvirksomheder stiler mod en så høj forædlingsgrad på produkterne som muligt såvel af hensyn til beskæftigelsen som af hensyn til den værdiforøgelse, som produktet opnår. Der tiltrænges imidlertid en klart formu-

leret målsætning gående ud på, at egne produkter fortrinsvis skal omsættes på hjemmemarkedet til erstatning for indførte varer. I fortsættelse heraf bør der gives aktiv støtte til producenterne bestræbelser for at produktudvikle til højt forædlede varer, såvel for hjemmemarked som for eksportmarked. Supplerende bør centralstyret opmuntre til, at der afdækkes og udvikles eksportmarkeder, hvis man dermed kan opnå større bruttoindtægt af eksport til gavn for betalingsbalancen.

Det enkelte individs tilpasning til den fremtidige erhvervsstruktur afhænger først og fremmest af, hvad individet får ud af arbejdet, enten økonomisk eller ved opfyldelsen af andre behov. Hvis der skal være sammenhæng mellem overliggende udviklingsplaner om erhvervsstruktur og det enkelte individs erhvervsvalg, må der en passende motivering til, for at individet generelt vælger erhverv i de retninger, som samfundets planer går.

Eksempelvis har et af de primære erhverv i dag — fiskeriet — en ringe tilgang. Dette skyldes bl. a. den udbredte misfornøjelse med måden, hvorpå kutterejerne behandler mandskabet i aflønningsspørgsmål. Mange kutterejere følger ikke de af KNAPP fastlagte fordelingsregler. Eksemplet er typisk for en negativ motivering i forbindelse med individets erhvervsvalg. Og eftersom det er vort bærende erhverv, må man håbe, at man inden for KNAPP selv er i stand til at rette forholdene, inden situationen bliver helt katastrofal for fiskeriet.

Derudover har børneskolens og uddannelsessystemernes ringe placering af

Fot.: Mogens S. Koch.

— og hermed sociale nedvurdering af — fiskerierhvervet en afsmitning på unges indstilling med deraf følgende ringe tilgang til erhvervet.

Det ville nok være ønskeligt, om medarbejdere i virksomhederne har en medindflydelse dels på virksomhedens drift og dels på virksomhedens bagved liggende politikker. Herigennem kunne sikres den ønskelige medleven og engagement i virksomheden, og herigenem kunne man sikre opfyldelsen af visse grundlæggende menneskelige behov. I dag giver kun andelsselskaber denne mulighed, men selv indenfor de bedst fungerende andelsselskaber er forholdene heromkring ikke tilstrækkelig gennem-

ført, og der savnes forståelse herfor blandt medarbejdere og andelshavere og i befolkningen generelt.

Ved igangsættelsen af større projekter kan der blive behov for mobilitet i arbejdskraften. I relation hertil må man tage individernes meget store stedbundethed til byer og bygder i betragtning. Der kan også inden for den enkelte lokalitet være vanskeligheder forbundet med at få individer til at søge beskæftigelse inden for en anden erhvervsgren end den, man har været beskæftiget i eller er uddannet til. Måske spiller det også en rolle, at det sociale sikkerhedsnet er blevet så meget forbedret, at motivationen til at foretage et drastisk skift er

ringe. Men det er også indlysende, at samfundet må have en bolig- og socialpolitik, der sikrer arbejderen, hvis man vil sikre en mobilitet i arbejdskraften. Sådanne problemer kan måske ikke løses uden nært samarbejde med Grønlands Arbejder Sammenslutning. Dog kunne det være ønskeligt, hvis arbejderorganisationen kunne stå stærkere som samarbejdspartner og modpart på arbejdsmarkedet, for det er jo ingen hemmelighed, at den har sine problemer, der er af faglig struktureringsmæssig, organisatorisk og politisk art. Alene det faktum, at arbejdstagere i dagens Grønland kan inddeles i:

1. Organiserede i G. A. S.,
2. Uorganiserede,
3. Udsendte,
4. Tilkaldte (herunder entreprenørselskabers faste danske mandskaber),

giver anelser om fremtidige problemer på det grønlandske arbejdsmarked. Hvis LO og DA skal træffe afgørelser i spørgsmål vedrørende det grønlandske arbejdsmarked, vil hjemmestyrets og de lokale organisationers indflydelse blive ganske ringe, og styringsmulighederne af arbejdsmarkedet være borte. Men lad os håbe, at det er et spørgsmål, om der fra rette sted er politisk vilje og kraft til at sætte „Thorsen Entreprises“ på plads, og at LO for en gangs skyld begynder at udvise *reel solidaritet* med arbejderbevægelsen heroppe.

De store statslige institutioners (især KGH's og GTO's) betydning for landsøkonomien og lokaløkonomien samt deres betydning for hele samfundets administrative og forvaltningsmæssige op-

gaver er så stor og altafgørende for det fremtidige hjemmestyre og samfundets forskellige funktioner, at det er ønskeligt, at hjemmestyret har den størst mulige indflydelse og medbestemmelsesret i deres styring.

Alene problemer som følge af, at politikker fastlægges og beslutninger tages på den anden side af Atlanterhavet taler for, at de beslutningstagende organer for de vigtige „væsener“ overflyttes til Grønland og koordineres med de øvrige hjemmestyreorganer. Principbeslutningerne vedrørende en overførsel af KGH er allerede truffet i hjemmestyrekommisionen, men beslutninger vedrørende GTO lader vente på sig, vel hovedsageligt fordi organisationens nytte som instrument for forberedelse af ressourceudnyttelsen heroppe endnu ikke er udspillet.

Når man skal vælge teknologiske løsninger til samfundsopgaver eller erhvervsopgaver, bør man måske ikke som hidtil kun basere sig på kopiteknologi. Det ville være ønskeligt med større indsigt i udviklingslandenes og de hjælpende industrialiserede landes bestræbelser med at finde tilpassede teknologiske løsninger. Ved tilpassede teknologiske løsninger opnås en højere grad af hensyntagen til eksisterende forhold, der hvor teknologien skal fungere. Hensynet til niveauet af eksisterende teknisk viden og beskæftigelsen af ledige hænder kan tale for at vælge arbejdsintensive løsninger i modsætning til højtekniske og dermed kapitalintensive løsninger.

Andre steder på kloden har man på samme måde som her i Grønland erkendt det uholdbare i at skabe en teknisk

Fot.: Mogens S. Koch.

udvikling, der betinger tilstedeværelsen af en talstærk, kostbar og fremmed teknisk stab. Man har også erkendt, at deraf skabte problemer ikke kan klares med en accellereret uddannelse alene.

Ved tilpassede teknologiske løsninger kan der meget vel ske en reducere af uddannelsesbehovet. Dette må dog ikke forstås derhen, at der ikke er behov for uddannede teknikere, snarere tværtimod. Der vil stadig være et stort behov for teknikere i det allerede eksisterende tekniske apparat, endog i en sådan grad at der vil være brug for intensive målrettede og motiverende uddannelsesplaner og -systemer. Men også uddannelser kan tilpasses.

Vi må erkende, at de højtekniske kapi-

talintensive løsninger er koncentreret i bysamfundene. Bygdesamfundene derimod er først nu så småt på vej ind i en udvikling og bremses netop nu af, at de hidtil kendte, højtekniske løsninger synes at forbyde sig selv og blokere andre former for udvikling. Grundene hertil er forskellige, men man kan nævne kravene om danske normer og ikke mindst de økonomiske hensyn, der spiller en rolle.

Der er dog et klart politisk ønske om, at en udvikling finder sted i bygderne, hvorigennem stedets egne ressourcer udnyttes. Den store forskellighed i tilstedeværelsen af ressourcer fra sted til sted – det gælder både art og mængde – synes allerede at tale for, at udviklingsløsningerne ikke kan være ens, men må

tilpasses stedet, hvor det foregår. Og denne tilpasning skal også tage hensyn til miljø eller befolkningens sædvaner eller hævdevundne rettigheder, såsom brugsret til bestemte områder.

På den anden side er det værd at huske på, at vi med det begrænsede antal mennesker vi har, muligvis forholdsvis hurtigt når et punkt, hvor yderligere ekspansion inden for erhvervslivet kun kan lade sig gøre via højtekniske og kapitalintensive løsninger. Den kommende råstofudvindingssektor er et område, hvor man typisk erstatter mennesker med højtekniske, kapitalintensive produktionsapparater. På grund af uddannelsesmæssige og økonomiske mangler er vi ikke på nuværende tidspunkt i stand til at gøre os gældende indenfor denne sektor. På trods heraf er vi tvunget til at gøre alvorlige overvejelser om, hvorledes hele denne store sektor skal integreres i vort lands øvrige funktioner.

Problemerne som følge af de mange styringsopgaver er store og mangfoldige og strækker sig lige fra at hindre skadevirkninger på vor sociale, kulturelle og økonomiske struktur til at forhindre skadevirkninger på den økologiske balance i havet og på land. Hertil lægges den kolossale opgave at sikre en *reel indflydelse* og dermed styring på de store multinationale selskaber. Disse selskabers ressourcer og anvendelsen heraf for at sikre deres magt overstiger på mange områder de forestillinger, som man gør sig.

Vi kender allerede nu planer om oprettelse af minebyer på størrelse med Nuuk. Det kræver ikke megen fantasi og logisk sans at erkende, at en mineby

ved siden af Nuuk vil have et potentiel og en økonomisk betydning, der overstiger Nuuks mange gange. En sådan by vil meget hurtigt kræve at få medbestemmelsesret i de besluttende organer og beslutningsprocesserne i kommunen og landsdelen. Minebyens udøvelse af denne medbestemmelsesret og indflydelse vil naturligt være centreret om at gennemføre egne veldefinerede behov, og vil ikke erkende eller ønske at tage hensyn til det omliggende samfunds mere eller mindre veldefinerede behov.

Bortset fra den økonomiske magtposition, som disse nye enheder vil få, er det en politisk realitet, at blot 2 eller 3 nye minebyer af størrelsesorden som i planerne for Isukasia vil kunne tage den reelle politiske magt her i landet. Dette gælder blot i kraft af antallet af de med minedrift beskæftigede set i forhold til antallet af grønlandske vælgere. Dermed vil for altid det grønlandske samfunds styringsmuligheder være borte.

Individernes, og dermed samfundets, forbrug af goder, der igen skal erstattes med andre goder, er nok betydeligt større heroppe end i andre samfund. Denne vor uhammede „forbrugermentalitet“ kan blive en alvorlig samfundsomkostning. Alle med åbne øjne kan hver dag se den skandaløst dårlige behandling, som størsteparten af køretøjer, fartøjer, fangstredskaber, boliger og mange andre forbrugsgoder bliver til del.

Selv om mange udfører en vis vedligeholdelse på forbrugsgoderne, er et begreb som „forebyggende vedligeholdelse“ totalt ukendt i Grønland. Eksempelvis skal her nævnes 3 faktorer, som

har indflydelse på denne tingenes tilstand:

1. De ting, man misrøgter eller bevidst skader, opleves som ikke tilhørende én selv, og man skal ikke selv betale for reparationer.
2. Man mener, at man opnår øget social status ved at vise, at man har råd til at købe nyt.
3. Den eksisterende service-sektor er ikke interesseret i forebyggende vedligeholdelse, da lønsomheden er større ved hyppige reparationsarbejder. Denne indstilling har afsmitningseffekt på befolkningen, bl. a. via grønlandske håndværkere.

I lighed med tidligere vil vi i den kommende tid se uhyre summer investeret i infrastruktur, produktionsanlæg og boligmasse. Det er tvingende nødvendigt, at det kommende hjemmestyre med det samme kraftigt forsøger at ændre befolkningens indstilling til bevarelse af forbrugsgoderne. Der kan også arbejdes konstruktivt med at uddanne „vedligeholdelsesmekanikere“. Forbrugsgoderne lange levetid og de åbenbare økonomiske fordele herved burde være drivkraft nok, således at man ikke behøver at køre frem med de moralske aspekter, der også ligger heri.

Forbrugsmønsteret kan naturligvis også påvirkes på en mere direkte måde ved at øve en indflydelse for at nedskære det uhyre varesortiment inden for mange områder. Det ville blandt andet også have gode konsekvenser i form af nedskæring af investeringer og servicebehov.

Det kunne være passende at afslutte dette indlæg med et par korte betragt-

ninger om et af aspekterne i det fremtidige forhold til Danmark.

Der er ingen tvivl om, at forholdet Danmark/Grønland i fremtiden vil kræve en anderledes vilje til forståelse og takt end tidligere. Som de mere politisk erfarne vil man forlængst i Danmark via denne forståelse have opfattet, at Grønlands fremtidige uhyre store afhængighed økonomisk, videnmæssigt etc. i sig indebærer uhyre politiske pressionsmuligheder (den „politiske nøddeknækker“ in mente).

Vi er ganske klar over, at Danmark på sin side er økonomisk afhængig af andre, og også via traktatmæssige forpligtelser kan blive udsat for pression. Vi er klar over, at Danmark meget gerne vil give los for uhæmmet resourceudnyttelse heroppe, – på hjemmestyrets eget ansvar. Vi er klar over, at man politisk gennem århundreder er trænet i at „bringe modparten i umulige økonomiske/politiske situationer“, så man får sin vilje med modpartens „velsignelse“. (Det er jo hovedparten af indholdet i ethvert politisk spil i Danmark).

Men der er jo nok grund til at råde til, at man ikke misbruger disse politiske muligheder. Grønlænderne er traditionelt tålmodige og politisk tavse, men tiderne skifter jo, – og der kommer jo generationsskift også i grønlandsk politik.

Og glemmes må det i sidste ende ikke, at vi jo har Atlanterhavet imellem os, og at der skal gensidig god vilje og megen reel og ærligt samarbejde, hvis de gode bånd skal bevares.